

A. Senn, *Handbuch der litauischen Sprache*, I. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1966, 495 p.

1966 metais A. Sennas išleido savo plačią lietuvių kalbos gramatiką. Tai yra jo sumanyto Lietuvių kalbos vadovo (*Handbuch der litauischen Sprache*) I tomas. To vadovo II tomas išėjo 1957 metais. Tas II tomas yra rinkinys įvairių tautosakos ir rašytojų tekstų, prie kurių pridėtas žodynėlis, sudarytas iš žodžių, pavartotų tekstuose. Žodžiai paaiškinti vokiškai ir angliškai.

Dabar išėjęs Senno darbas (I tomas) yra šių dienų mūsų rašomosios kalbos gramatika, papildyta faktais iš senųjų raštų ir tarmių. Gramatika turi šiuos skyrius: I. Įvadas. II. Linksniavimas. III. Asmenavimas. IV. Veiksmožodis. V. Nekaitomos kalbos dalys. VI. Žodžių daryba. VII. Vardinių kalbos dalių vartojimas. VIII. Linksnių vartojimas. IX. Veiksmožodžio formų vartojimas. X. Iš sakinių mokslo.

Autoriaus darbas atliktas su dideliu atsidėjimu ir rūpestingumu. Kiekvienas dalykas gvildenamas itin smulkiai. Pavyzdžiui, kilmininko vartojimu paskirta 25 puslapiai, vadinasi, dvidešimta dalis knygos. Suprantamas daiktas, kilmininko vartojimo čia turėtų būti suminėti visi atvejai. Ir kiti linksniai negali skūstis šykščiu vartojimo suskirstymu. Apskritai, visi gramatikos skyriai parašyti panašaus platumo. Tokia gramatika pravers kiekvienam, kas nori geriau pažinti lietuvių kalbą. Visai ne pro šalį bus ją laikyti arti savęs ir patiems lietuvių kalbos dėstytojams dėl įvairios informacijos.

Manydamas, kad Gramatika susilauks naujo leidimo ar vertimo, norėčiau išreikšti autoriui savo pageidavimą pašalinti tam tikrus netikslus mažmožius, kurie man krito į akį. Autorius rašė savo darbą toli nuo gyvosios kalbos, naudojosi daugiausia šaltiniais, išėjusiais iš mūsų krašto mokslo įstaigų. Kartais į tuos šaltinius galėjo patekti ir klaidinančių dalykų, kurių nelengva buvo išvengti.

Psl. 49, 110 *Daugai* – gyvoj kalboj ir Lkrž *Daūgai*.

Psl. 126 upės vardas *Sudarvė*, o vietos pavadinimas *Sudervė* (matyti, korektūros klaida); upė ir gyvenama vieta turi tą patį pavadinimą: *Sudarvė*, *Sudarvės*, *Sudarvę*.

Psl. 318 žodžiai *Žemaitija*, *Aukštaitija* yra raštų pramanyti, gyvoj kalboj yra tik *Žemaičiai* ir *Aukštaičiai*; Jablonskis savo raštuose *Žemaitija* daug kartų taisė į *Žemaičiai* (žr. jo Raštų V 138, 143; IV 109, 122...). Tokio pat gerumo ir *Suvalkija* (psl. 54).

Psl. 317 *valdininkija* raštų pasidarytas žodis vietoj *valdiniškai*.

Psl. 382 *Gerbiamasis Tāmsta!* ‘Hochgeehrter Herr!’ *Gerbiamoji Tāmsta!* ‘Hochgeehrte Dame!’ Dėl tų pasakymų norėčiau tik atkartoti Jablonskio nuomonę: „Žodis *tāmsta* yra tik tam tikras įvardis, žodžio *ponas* jis neatstoja; žodis *tāmsta* pasakomas tik vietoj žodžio *tu*, kada kreipiamės į kiek didesnę asmenį” (Raštai IV 289).

Psl. 48 kalbant apie „pantininkų” tarmę pasakyta, kad ten tariama *grōžtas*; kiek man žinoma, toje tarmėje sakoma *grāžtas*: kur sako *grōžtas*, ten sako ir *pōntis*, vadinasi, „pantininkai”.

Psl. 117 *turtuōlis*; Jablonskis to žodžio nerekomenduoja vartoti (Raštai V 205). Jo nuomone, čia labiau tiktų žodžiai *didžtuūtis*, *tuūtininkas*.

Psl. 370 prieveiksmis *nevà* ir jungtukas *būk* nėra Jablonskio labai teiktini žodžiai (dėl *būk* žr. Raštai V 24, IV 177, 318).

Psl. 74 *Gravis* ` paaiškinta *kairinis kirtis*, gal geriau būtų pasakius *kairinis ženklas*.

Psl. 122 *Juška* Typ 2, vadinasi, *Juškos*; visur tos pavardės kilmininkas tariamas *Juškos*.

Psl. 275 *žaišti*; gyvoj kalboj apie Zietelą tegirdėjau *žaišti*.

Psl. 480 *svėikinu (tāmsta) su Naujaisiais Mėtais*. Sveikinti *su kuo* mūsų kalba dabar plačiai vartojama; tai matome spaudoje ir šventiniuose atvirukuose. Ar gyvoji kalba gali kiek pateisinti? Bet noriu pasakyti, kad savo augime tegirdėdavau sakant: *Sveiki suláuķę Naujų Mėtų! Sveiki sugrįžę*

iš tolimų kraštų! Sveikas parvažiavęs namo! Jablonskis čia vartoja kilmininką, pvz.: „B. telegrafu pasveikino karalių su naujais metais“. Taiso: „B. telegrafu pasveikino karalių Naujųjų Metų“ (žr. Raštai IV 128).

Psł. 425 *einant nutarimù* 'gemäß einem Beschluss'. Ta reikšme žodelį „einant“ daugiausia vartojo teisininkai. Toks vartojimas nėra gyvas, bet kuo reikia pakeisti, tuo tarpu gal susigaudysim iš vieno Jablonskio taisymo. Jo Raštų V 84 randame: „Lietuvoje tebėra galioje prieškarinis Rusijos įstatymas, einant kuriuo gimimo, mirimo ir jungtūvių metrikus surašo dvasiškiai“. Taiso: „Lietuvoje... tebeturi savo galią prieškarinės Rusijos įstatymas, kuriuo (iš kurio) visokius metrikus surašo kunigai (dvāsininkai)“. Kas pasakytų „pagal nutarimą“, man būtų gyviau, negu „einant nutarimu“.

Psł. 475 *jis patỹliai kójas stātė, kàd šunų nelódinus* 'er trat sachte auf, um die Hunde nicht zum Bellen zu bringen'. Čia yra tikslo aplinkybės šalutinis sakinytis po *kad* su būtojo laiko padalyviu. Toks padalyvis vartojamas po *kad* tik geidžiamuose (ne šalutiniuose) sakiniuose, pvz.: *O, kad čia mums nusipirkus arklį!* Jablonskis panašius sakinius daug kartų taisė; sakysim, Raštų IV 334: „Ji nusižudė, kad *nepatekus* priešų rankosna = *kad nepatektų*“. Vadinas, čia kalbamą sakinį reiktų ištaisyti: *jis patỹliai kójas stātė, kàd šunų neló dintų*.

Čia aš pasakiau savo nuomonę dėl kelių kalbos mažmožių, kiti pažiūrės gal kitaip.

J. Balčikonis

В. Н. Топоров, К анализу нескольких поэтических текстов, — Poetics. Poetyka. Поэтика, II, The Hague — Paris — Warszawa, 1966, p. 61—120.

Lietuvių folkloristika turi kitų tautų mokslininkų tarpe nuoširdžių talkininkų. Rusų kalbininkai V. Toporovas, V. Ivanovas, čekų filologas P. Trostas savo darbuose viena ar kita proga liečia netyrinėtas lietuvių tautosakos sritis, taiko naujus tyrinėjimo metodus.

Vienas iš tokių darbų yra neseniai spaudoje pasirodęs stambus V. Toporovo straipsnis „К анализу нескольких поэтических текстов“. Didžiausias jo skyrius (44 p.) skirtas lietuvių liaudies baladžių struktūrai nagrinėti. Autorius šia problema domisi jau keleri metai, yra parašęs plačią studiją (tezės buvo paskelbtos 1962 m. struktūrinio ženklų sistemos tyrinėjimo simpoziume), o čia išspausdinta tik jos dalis. Skyriaus pradžioje V. Toporovas paaiškina, kokios aplinkybės paskatino jį domėtis lietuvių liaudies baladėmis. Viena, tai noras rasti baltų folkloriniuose tekstuose senos indoeuropietiškos epinės tradicijos pėdsakus. Antra, struktūrinio aprašymo uždaviniai: baladės kaip palyginti paprastos struktūros tekstai gali būti žymiai sudėtingesnių tekstų elementariu modeliu. Autoriaus manymu, lietuvių liaudies baladės yra dviejų gerai organizuotų sistemų padarinys. Todėl, aprašant baladžių struktūrą, atsižvelgiama į šiai tekstų klasei charakteringus du modelius — epinį modelį M^e ir dainos modelį M^d .

Straipsnyje, remiantis medžiaga, esančia J. Balio knygoje „Šimtas liaudies baladžių“, pateikiami pastebėjimai apie šio žanro tekstų struktūrą įvairiose plotmėse, k. a. garsinė, metrinė ir morfologinė organizacija, sintaksė, leksika, elementarūs „vaizdai“. Visose plotmėse kruopščiai atlikta analizė įgalino autorių užčiuopti daug iki šiol nepastebėtų dėsningumų, akivaizdžiai atskleisti didelę estetinę tekstų vertę. Antai V. Toporovas, apžvelgdamas baladžių garsinę organizaciją, parodė, kiek ji didesnė, negu neutraliame prozos tekste, nušviečia vokalines-akcentines ir konsonantines temas toje organizacijoje; konstatuoja, kad didelis lietuvių liaudies baladžių garsinis organizuotumas yra modelio M^d padarinys. Dideli modelio M^d reikalavimai garsinei organizacijai nulemia atitinkamų žodžių parinkimą. Autorius taikliai pastebi, kad ši tendencija paplauna išraiškos plano ir turinio plano ribas. Pavyzdžiui, „žalia žolelė“ — minimalus vaizdas — negali būti pateisintas išimtinais turinio plano. Toji tendencija ryški iš pastovių epitetų, mažybinių priesagų, kitų žodžių